

СЕКЦІЯ 1

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ СВІТУ

SECTION 1

REALITIES AND PROSPECTS OF BUILDING THE RULE OF LAW IN UKRAINE AND THE WORLD

УДК 347.44(477)

Бус К. І.

*аспірантка четвертого курсу
кафедри цивільного права і процесу,
юридичний факультет, Західноукраїнський
національний університет*

КОНВАЛІДАЦІЯ ДЕФЕКТУ ЗМІСТУ УДАВАНОГО ПРАВочИНУ

Жодне дослідження не може розпочатися без ознаменування загальних категорій, які становитимуть предмет розгляду. Під загальним поняттям конвалідації недійсних правочинів ми розуміємо надання юридичної сили недійсному правочину з моменту його вчинення з врахуванням вимог, закріплених у ст. 203 Цивільного кодексу України.

На наше глибоке переконання, конвалідувати можна більшість правочинів, які містять у собі котрийсь із дефектів: форми, суб'єктного складу, волі, змісту, порядку укладення.

Одним із правочинів, що містить дефекти змісту, є удаваний правочин, яким у контексті ст.58 ЦК УРСР називали угоду, укладену лише про людське око, без наміру створити юридичні наслідки (мнима угода) [1, с.20].

Сучасне розуміння удаваного правочину зводиться до ст.235 ЦК України, згідно з якою удаваним є правочин, який вчинено сторонами для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили. Якщо буде встановлено, що правочин був вчинений сторонами для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили, відносини сторін регулюються правилами щодо правочину, який сторони насправді вчинили [2].

Станом на сьогоднішній день точаться дискусії з приводу розмежування фіктивного та удаваного правочину, проте дане питання вже вирішено у Постанові Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними». Зокрема, у п. 25 даної Постанови зазначено, що, на відміну від фіктивного правочину, за удаваним правочином права та обов'язки сторін виникають, але не ті, що впливають зі змісту правочину [3].

У теоретичному вимірі на дану тему розмірковував В.О.Кучер. Згідно з думкою науковця, «різниця полягає в тому, що за удаваного правочину настають інші права та обов'язки, ніж ті, що передбачені правочином. Удаваним правочином, на відміну від фіктивного, сторони намагаються прикрити інший правочин, який насправді бажають учинити. За удаваним правочином сторони мають намір своїми діями досягти такого правового результату, про який вони фактично домовились і який не є за законом наслідком цього волевиявлення» [6, с.203].

Це питання не залишилось і поза увагою Є.О Харитонова, Н.О.Саніахметової, на думку яких, «удавані правочини вчиняються з метою приховання іншого правочину, який сторони насправді мали на увазі (ч.1 ст. 235). Тут завжди має місце укладення двох правочинів: 1) реального правочину, вчиненого з метою створити певні юридичні наслідки; 2) правочину, вчиненого для приховання реального правочину [7, с. 227].

Окреслюючи питання можливості конвалідації дефекту змісту удаваного правочину, доцільно звернути увагу на Постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 01.02.2023 р. у справі №755/17313/17. У цій Постанові Колегією суддів наведені обов'язкові ознаки, за яким правочин може бути визнаний удаваним: «Позивач, заявляючи вимогу про визнання правочину удаваним, має довести: 1) факт укладення правочину, що, на його думку, є удаваним; 2) спрямованість волі сторін в удаваному правочині на встановлення інших цивільно-правових відносин, ніж тих, що передбачені насправді вчиненим правочином, тобто відсутність у сторін іншої мети, ніж намір приховати насправді вчинений правочин; 3) настання між сторонами інших прав та обов'язків, ніж тих, що передбачені удаваним правочином» [4].

Очевидно, у такому висновку суду вже надаються можливості для учасників та заінтересованих осіб конвалідувати правочин, дійсність якого ставиться під сумнів, шляхом спростування вказаних вище умов.

Поряд з цим, ми вважаємо, що вирішуючи спір про визнання правочину удаваним, необхідним є встановлення того факту, що учасники правочину вчиняли дії свідомо, з метою досягнення інших прав, обов'язків та наслідків, ніж ті, що передбачені правовою природою правочину. При цьому, наміру лише одного учасника правочину недостатньо для встановлення удаваності відповідної угоди.

На основі правової думки В.О.Кучера ми розглядаємо можливість конвалідації так званого удаваного правочину, який під впливом певних обставин трансформується у реальний та справжній правочин: «якщо в момент учинення правочину сторони (сторона) прагнуть настання правового результату, що з нього випливає, у позові зацікавленої особи про визнання його недійсним (удаваним) як такого, що приховує інший правочин, буде відмовлено» [7, с.205].

Тут також варто звернути на правову позицію, викладену у рішенні Шевченківського районного суду м. Києва від 22.08.2023 р. у справі № 761/37875/20, в якому суд відмовив у задоволенні позову повністю, де серед інших вимог позивачем була пред'явлена позовна вимога про визнання договору дарування удаваним: «пункт договору дарування від 16.02.2004 р. щодо здійснення обдарованою за свій рахунок експлуатації та ремонту

придбаного нерухомого майна, а також прийняття участі в відшкодуванні витрат також не свідчить про удаваність угоди, оскільки не передбачає забезпечення чи утримання відчужувача...Також сторони засвідчили своїм підписом, що укладений договір не носить характеру мнимої або удаваної угоди» [5].

Варто підсумувати, що конвалідація удаваного правочину потребує детального аналізу обставин кожного конкретного правочину, намірів учасників та заінтересованих осіб, а також дійсної правової природи правочину. Проте, якщо учасники правочину реально виконують його умови або ж їхні дії свідчать на користь отримання відповідних юридичних наслідків, такий правочин може бути «зцілений», тобто конвалідований.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс. Цивільний процесуальний кодекс України. Постанови Пленуму Верховного Суду України в цивільних справах. Відп. ред. П.І.Шевчук. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 496 с.

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. зі змінами: станом на 30. 01. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 01. 03. 2024)

3. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09#Text> (дата звернення: 01. 03. 2024).

4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 01.02.2023 у справі №755/17313/17 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108930329> (дата звернення: 01. 03. 2024).

5. Рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 22.08.2023 у справі № 761/37875/20 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115377301> (дата звернення: 01. 03. 2024).

6. Кучер В.О. Недійсні правочини та їх цивільно-правові наслідки. Навч. посібник / В. О. Кучер. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2014. 344 с.

7. Харитонов Є.О., Саніахметова Н.О. Цивільне право України. Підручник. Київ. Істина, 2003. 776 с.